

جمهوری اسلامی ایران
Islamic Republic of Iran

سازمان ملی استاندارد ایران

Iranian National Standardization Organization

استاندارد ملی ایران

۹۱۲۸

تجدید نظر اول

۱۳۹۵

INSO
9128
1st. Revision
2016

اطلاعات و دبیزش (مستندسازی) –
توصیف کتاب شناختی و ارجاعها – قواعدی
برای کوتاه نوشت اصطلاحات کتاب شناختی

**Information and documentation –
Bibliographic description and –
references- Rules for the abbreviation of
bibliographic terms**

ICS:01.140.20

سازمان ملی استاندارد ایران

تهران، ضلع جنوب غربی میدان ونک، خیابان ولیعصر، پلاک ۲۵۹۲

صندوق پستی: ۶۱۳۹-۱۴۱۵۵ تهران - ایران

تلفن: ۵-۸۸۸۷۹۴۶۱

دورنگار: ۸۸۸۸۷۰۸۰ و ۸۸۸۸۷۱۰۳

کرج، شهر صنعتی، میدان استاندارد

صندوق پستی: ۱۶۳-۳۱۵۸۵ کرج - ایران

تلفن: ۸-۳۲۸۰۶۰۳۱ (۰۲۶)

دورنگار: ۳۲۸۰۸۱۱۴ (۰۲۶)

رایانامه: standard@isiri.org.ir

وبگاه: <http://www.isiri.org>

Iranian National Standardization Organization (INSO)

No.1294 Valiasr Ave., South western corner of Vanak Sq., Tehran, Iran

P. O. Box: 14155-6139, Tehran, Iran

Tel: + 98 (21) 88879461-5

Fax: + 98 (21) 88887080, 88887103

Standard Square, Karaj, Iran

P.O. Box: 31585-163, Karaj, Iran

Tel: + 98 (26) 32806031-8

Fax: + 98 (26) 32808114

Email: standard@isiri.org.ir

Website: <http://www.isiri.org>

به نام خدا

آشنایی با سازمان ملی استاندارد ایران

سازمان ملی استاندارد ایران به موجب بند یک ماده ۳ قانون اصلاح قوانین و مقررات مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران، مصوب بهمن ماه ۱۳۷۱ تنها مرجع رسمی کشور است که وظیفه تعیین، تدوین و نشر استانداردهای ملی (رسمی) ایران را به عهده دارد.

تدوین استاندارد در حوزه‌های مختلف در کمیسیون‌های فنی مرکب از کارشناسان سازمان، صاحب‌نظران مراکز و مؤسسات علمی، پژوهشی، تولیدی و اقتصادی آگاه و مرتبط انجام می‌شود و کوششی همگام با مصالح ملی و با توجه به شرایط تولیدی، فناوری و تجاری است که از مشارکت آگاهانه و منصفانه صاحبان حق و نفع، شامل تولیدکنندگان، مصرف‌کنندگان، صادرکنندگان و واردکنندگان، مراکز علمی و تخصصی، نهادها، سازمان‌های دولتی و غیردولتی حاصل می‌شود. پیش‌نویس استانداردهای ملی ایران برای نظرخواهی به مراجع ذی‌نفع و اعضای کمیسیون‌های مربوط ارسال می‌شود و پس از دریافت نظرها و پیشنهادهای در کمیته ملی مرتبط با آن رشته طرح و در صورت تصویب، به عنوان استاندارد ملی (رسمی) ایران چاپ و منتشر می‌شود.

پیش‌نویس استانداردهایی که مؤسسات و سازمان‌های علاقه‌مند و ذی‌صلاح نیز با رعایت ضوابط تعیین شده تهیه می‌کنند در کمیته ملی طرح، بررسی و در صورت تصویب، به عنوان استاندارد ملی ایران چاپ و منتشر می‌شود. بدین ترتیب، استانداردهایی ملی تلقی می‌شود که بر اساس مقررات استاندارد ملی ایران شماره ۵ تدوین و در کمیته ملی استاندارد مربوط که در سازمان ملی استاندارد ایران تشکیل می‌شود به تصویب رسیده باشد.

سازمان ملی استاندارد ایران از اعضای اصلی سازمان بین‌المللی استاندارد (ISO)^۱، کمیسیون بین‌المللی الکتروتکنیک (IEC)^۲ و سازمان بین‌المللی اندازه‌شناسی قانونی (OIML)^۳ است و به عنوان تنها رابط^۴ کمیسیون کدکس غذایی (CAC)^۵ در کشور فعالیت می‌کند. در تدوین استانداردهای ملی ایران ضمن توجه به شرایط کلی و نیازمندی‌های خاص کشور، از آخرین پیشرفت‌های علمی، فنی و صنعتی جهان و استانداردهای بین‌المللی بهره‌گیری می‌شود.

سازمان ملی استاندارد ایران می‌تواند با رعایت موازین پیش‌بینی شده در قانون، برای حمایت از مصرف‌کنندگان، حفظ سلامت و ایمنی فردی و عمومی، حصول اطمینان از کیفیت محصولات و ملاحظات زیست‌محیطی و اقتصادی، اجرای بعضی از استانداردهای ملی ایران را برای محصولات تولیدی داخل کشور و/یا اقلام وارداتی، با تصویب شورای عالی استاندارد، اجباری کند. سازمان می‌تواند به منظور حفظ بازارهای بین‌المللی برای محصولات کشور، اجرای استاندارد کالاهای صادراتی و درجه‌بندی آن را اجباری کند. همچنین برای اطمینان بخشیدن به استفاده‌کنندگان از خدمات سازمان‌ها و مؤسسات فعال در زمینه مشاوره، آموزش، بازرسی، ممیزی و صدور گواهی سیستم‌های مدیریت کیفیت و مدیریت زیست‌محیطی، آزمایشگاه‌ها و مراکز واسنجی (کالیبراسیون) وسایل سنجش، سازمان ملی استاندارد این‌گونه سازمان‌ها و مؤسسات را بر اساس ضوابط نظام تأیید صلاحیت ایران ارزیابی می‌کند و در صورت احراز شرایط لازم، گواهینامه تأیید صلاحیت به آن‌ها اعطا و بر عملکرد آن‌ها نظارت می‌کند. ترویج دستگاه بین‌المللی یکاها، واسنجی وسایل سنجش، تعیین عیار فلزات گرانبها و انجام تحقیقات کاربردی برای ارتقای سطح استانداردهای ملی ایران از دیگر وظایف این سازمان است.

1- International Organization for Standardization

2- International Electrotechnical Commission

3- International Organization for Legal Metrology (Organisation Internationale de Metrologie Legals)

4- Contact point

5- Codex Alimentarius Commission

کمیسیون فنی تدوین استاندارد
« اطلاعات و دبیرش (مستندسازی) -
توصیف کتاب‌شناختی و ارجاع‌ها - قواعدی برای کتبه‌نوشت اصطلاحات کتاب‌شناختی »
« تجدید نظر اول »

رئیس:

مختاری، حیدر
(دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی)

عضو هیئت‌علمی دانشگاه پیام نور گرگان

دبیر:

عرب، هما
(کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی)

کارشناس اداره کل استاندارد استان مازندران

اعضا: (به ترتیب حروف الفبا)

اسدی، زهرا
(کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی)

کتابدار کتابخانه عمومی آزادگان ساری

اسدی، مریم
(کارشناسی زبان انگلیسی)

کارشناس اداره کل استاندارد استان مازندران

شریف زاده، سیده زهرا
(کارشناسی ارشد آموزش زبان انگلیسی)

کارشناس فناوری اطلاعات
اداره کل استاندارد استان مازندران

شکیبائیان، طناز
(دکتری آموزش عالی)

کارشناس آموزش
اداره کل استاندارد استان مازندران

صادقی، هادی
(کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی)

کارشناس کتابخانه عمومی سواد کوه

علیزاده، ابوذر
مسئول کتابخانه عمومی آزادگان ساری

استاندارد ملی ایران شماره ۹۱۲۸ (تجدیدنظر اول) : سال ۱۳۹۵

(کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی)

میربخشی، قدسیه

کتابدار کتابخانه عمومی آزادگان ساری

(کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی)

ویراستار:

کارشناس استاندارد، بازنشسته سازمان ملی استاندارد

قادری، هنسا

(کارشناسی ارشد آموزش زبان آلمانی)

فهرست مندرجات

صفحه	عنوان
ز	پیش‌گفتار
۱	۱ هدف و دامنه کاربرد
۱	۲ اصطلاحات و تعاریف
۲	۳ قواعدی برای کوتاه‌نوشت واژه و ترکیبات واژه
۲	۱-۳ روش‌های کوتاه‌نویسی
۳	۲-۳ واژه‌ها ترکیبی و ترکیبات واژه
۴	۳-۳ جمع و شکل‌های صرفی دیگر
۵	۴-۳ مشتقات
۵	۵-۳ واژه‌های با معانی مرتبط
۶	۶-۳ اصطلاحات با معادل لاتین
۶	۷-۳ استفاده از حروف بزرگ و کوچک
۶	۸-۳ اوانماها
۷	کتاب‌نامه

پیش‌گفتار

استاندارد «اطلاعات و دبیزش (مستندسازی) - توصیف کتاب‌شناختی و ارجاع‌ها - قواعدی برای کتبه‌نوشت اصطلاحات کتاب‌شناختی» که نخستین بار در سال ۱۳۸۵ تدوین و منتشر شده‌است بر اساس پیشنهادی دریافتی و بررسی و تأیید کمیسیون مربوط برای اولین بار مورد تجدید نظر قرار گرفت و در یکصد و دومین اجلاس کمیته ملی اسناد و تجهیزات اداری و آموزشی مورخ ۹۵/۸/۰۴ تصویب شد. اینک این استاندارد به استناد بند یک ماده ۳ قانون اصلاح قوانین و مقررات مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران، مصوب بهمن ماه ۱۳۷۱، به‌عنوان استاندارد ملی ایران منتشر می‌شود.

استانداردهای ملی ایران بر اساس استاندارد ملی ایران شماره ۵ (استانداردهای ملی ایران - ساختار و شیوه نگارش) تدوین می‌شوند. برای حفظ همگامی و هماهنگی با تحولات و پیشرفت‌های ملی و جهانی در زمینه صنایع، علوم و خدمات، استانداردهای ملی ایران در صورت لزوم تجدیدنظر خواهند شد و هر پیشنهادی که برای اصلاح و تکمیل این استانداردها ارائه شود، هنگام تجدیدنظر در گروه‌های مربوط مورد توجه قرار خواهد گرفت؛ بنابراین، باید همواره از آخرین تجدیدنظر استانداردهای ملی ایران استفاده کرد.

این استاندارد جایگزین استاندارد ملی ایران شماره ۹۱۲۸: سال ۱۳۸۵ می‌شود.

منبع و مأخذی (منابع و مأخذی) که برای تهیه و تدوین این استاندارد مورد استفاده قرار گرفته به شرح زیر است:

ISO 832:1994, Information and Documentation – Bibliographic description and references - Rules for the abbreviation of bibliographic terms

اطلاعات و دبیزش (مستندسازی) – توصیف کتاب‌شناختی و ارجاع‌ها – قواعدی برای کوتاه-نوشت اصطلاحات کتاب‌شناختی

۱ هدف و دامنه کاربرد

هدف از تدوین این استاندارد تعیین قواعدی برای کوتاه‌نوشت واژه‌ها و ترکیب واژه که معمولاً در توصیفات کتاب‌شناختی و مراجع در زبانهای که از الفبای لاتین، سرلیک^۱ و یونانی استفاده می‌کند است. این استاندارد برای کوتاه‌نوشت‌های عناوین و واژه‌های عنوان کاربرد ندارد. قواعد کوتاه‌نوشت‌های عناوین و واژه‌های عنوان در استاندارد ملی ایران شماره ۵۸۳۱ شرح داده شده است.

۲ اصطلاحات و تعاریف

در این استاندارد اصطلاحات با تعاریف زیر به کار می‌رود:

۱-۲

وند

affix

یک یا چند حرف که به ابتدا و یا انتهای یک واژه یا ریشه اضافه می‌شود یا در یک واژه یا ریشه‌ای درج می‌شود که برای کمک به ایجاد یک واژه مشتق یا شکل صرفی است.

۲-۲

واژه مرکب

compound word

واژه‌ای که اجزای آن خود، واژه یا شکل‌های ترکیبی آن است.

[برگرفته از استاندارد ملی ایران شماره: ۵۸۳۱ سال ۱۳۹۵]

۳-۲

ادغام

contraction

کوتاه کردن یک واژه، هجا یا گروهی از واژگان با حذف حروف داخلی است.

[برگرفته از استاندارد ملی ایران شماره: ۵۸۳۱ سال ۱۳۹۵]

۴-۲

مشتق

derivative

واژه‌ای که از واژه یا ریشه‌ای دیگری با افزودن وندهایی به جز پایان صرفی، تشکیل شده است.

۵-۲

شکل صرفی

inflected form

¹Cyrillic

تغییر شکل واژه‌ها برای نشان دادن تمایزاتی مانند وضعیت، جنس، تعداد، زمان، شخص، حالت و یا صدا است.

۶-۲

ریشه

root

عنصر ساده‌ای است که به‌عنوان مبنا است و از آن واژه‌ای با تغییر آوایی یا مدی مشتق می‌شود مانند: افزودن یا ترکیب یک وند.

۷-۲

کوتاه سازی

truncation

کوتاه کردن یک واژه با حذف دو یا چند حرف متوالی در آخر است. [برگرفته از استاندارد ملی ایران شماره: ۵۸۳۱ سال ۱۳۹۵]

۳ قواعدی برای کوتاه‌نوشت واژه‌ها و ترکیب واژه

۱-۳ روش‌های کوتاه‌نوشتن

واژه‌ها و ترکیب واژه می‌تواند با کوتاه‌سازی یا مخفف یا هردو روش کوتاه‌نوشت شود. روشی که برای کوتاه‌نویسی بیشتر واژه‌ها توصیه می‌شود، کوتاه‌سازی است. با این حال کوتاه‌سازی نباید در مواردی که نتیجه مبهم است مورد استفاده قرار گیرد. صرف نظر از روش کوتاه‌نوشت، باید برای کوتاه‌نویسی، حداقل دو حرف از واژه حذف شود. واژه‌های که فقط یک حرف از آن حذف شود، کوتاه‌نویسی نیست. در صورتی که متن به روش‌های مختلف تفسیر شود واژه‌ها یا ترکیبات واژه نباید به‌صورت اختصار درآید.

۱-۱-۳ کوتاه‌سازی

الف- فقط حرف اول و بدنبال آن نقطه (.) در کوتاه‌نویسی می‌آید.
مثال:

page= p.

برای واژه‌ها متداولی که کاربرد زیادی دارد، کوتاه‌نویسی باید تنها به یک حرف محدود شود.

ب- آخرین بخش از واژه، که حداقل متشکل از دو حرف است حذف می‌شود و با نقطه جایگزین می‌شود.
مثال ۱:

document = dot.

مثال ۲:

pseudonym = pseud.

مثال ۳:

illustration = ill.

۳-۱-۲ ادغام

بعضی از حروف در وسط واژه حذف می‌شوند به طور مشخص، حذف حروف صدادار یک روش رایج است.

مثال ۱:

book = bk.

مثال ۲:

limited = ltd.

معمولا به دنبال کوتاه‌نوشت نقطه (.) می‌آید.

مثال:

Band = Bd.

یادآوری ۱- در بعضی از زبانها و فرهنگ‌های ملی، اگر شکل ادغام شده یا کوتاه‌نوشت واژه‌ای با همان حروف انتهایی واژه پایان یابد، معمولا به دنبال آن نقطه نمی‌آید.

مثال ۱:

numero = no

مثال ۲:

compagnie = cie

یادآوری ۲- در بعضی از زبانها مانند بلاروسی، بلغاری، روسی و اکراینی، خط تیره (-) ممکن است در موارد خاص، جایگزین حروف حذف شده گردد.

مثال:

ИЗДАТЕЛЬСТВО = ИЗД-ВО

۳-۱-۳ روش ترکیبی

کوتاه‌نویسی ترکیبی از ادغام و کوتاه سازی است که در آن حروف معینی در وسط و آخر به طور همزمان حذف می‌شود. به طور معمول بعد از کوتاه‌نوشت نقطه (.) می‌آید.

مثال:

Herausgeber = Hrsg.

۳-۲ واژه‌ها ترکیبی و ترکیبات واژه

اجزای یک واژه ترکیبی یا ترکیبات واژه باید با استفاده از روش تعیین شده در بند ۳-۱ کوتاه‌نوشت شوند.

مثال ۱:

manuskript = ms.

مثال ۲:

privately printed = priv.print.

مثال ۳:

ТИТУЛЬНЫЙ ЛИСТ = ТИТ.Л.

معمولا همه یا برخی از اجزای مختلف یک واژه ترکیبی یا ترکیبات واژه کوتاه‌نوشت می‌شوند با این حال برای واژه‌ها ترکیبی فقط آخرین بخش واژه ممکن است حذف شود.

مثال:

Buchhandlung = Buchh.

۱-۲-۳ اگر در مجموعه‌ای از واژه‌ها، کل واژه به صورت کوتاه‌نوشت در نیاید باید بین واژه‌ای که کوتاه‌نوشت نشده و واژه بعدی آن در مجموعه به منظور اطمینان از وضوح آن، فاصله‌ای باشد.

مثال ۱:

et alii = et al.

مثال ۲:

bianco e nero = b.e n.

۲-۲-۳ اگر ترکیب واژه‌ای که کوتاه‌نویسی نشده با خط فاصله باشد کوتاه‌نویسی هم باید با خط فاصله باشد.

مثال ۱:

naukowo-badawczy = nauk.-bad.

مثال ۲:

avant-propos = av.-pr.

۳-۲-۳ کوتاه‌نوشت‌های مجموعه‌ای از واژه‌ها باید به ترتیب قرار گرفتن خود واژه‌ها باشد.

مثال:

editio auctior et emendatior = ed.auct.et emend.

۴-۲-۳ واژه‌ای که به صورت عادی کوتاه‌نویسی نشده است، زمانی که بخشی از یک عبارت یا مجموعه‌ای از واژه‌ها را تشکیل می‌دهد ممکن است کوتاه‌نویسی شود. کوتاه‌نوشت برای یک واژه منفرد، ممکن است کوتاه‌تر از کوتاه‌نوشتی باشد که برای همان عبارت یا مجموعه‌ای از واژه‌ها استفاده می‌شود.

مثال ۱:

neue Reihe = N.R.

مثال ۲:

Government Printing Office = G.P.O.

۳-۳ جمع و شکل‌های صرفی دیگر

باید برای شکل‌های مختلف صرفی و دستوری واژه‌ها یکسان، کوتاه‌نوشت یکسانی به کار رود.

۱-۳-۳ جمع‌ها

کوتاه‌نوشت شکل مفرد واژه باید برای شکل جمع هم بکار رود.

مثال ۱:

fascicle, fascicles = fast.

مثال ۲:

Broschüre, Broschüren = Brosch

با این حال، تفاوت بین شکل‌های جمع و مفرد یک واژه ممکن است برخی مواقع در شکل‌های اختصاری آن به منظور جلوگیری از ابهام (بخصوص زمانی که روش کوتاه‌نویسی، ادغام باشد) منعکس شود. تصمیم برای استفاده از یک کوتاه‌نویسی متفاوت برای شکل جمع باید بر اساس میزان وضوح لازم در مورد استفاده از کوتاه‌نوشت مورد نظر یا براساس کاربرد ویژه آن باشد.

۳-۳-۲ حروف الحاقی

در برخی از زبان‌ها حرف تعریفی به واژه اضافه می‌شود. برای واژه‌ای با یک حرف تعریف الحاقی یا بدون حرف تعریف، باید کوتاه‌نوشت یکسانی به کار رود.

مثال ۱:

bibliotek = bibl.

مثال ۲:

biblioteket = bibl.

۳-۳-۳ پیشوند دستوری

در زبان‌هایی مانند مالایی و اندونزیایی، پیشوندها قبل از اسم و فعل نقش دستوری دارند. این پیشوندهای دستوری باید در شکل اختصاری چنین واژه‌های حذف شده یا کاهش یابند.

مثال:

diperluas = prls.

۳-۴-۴ مشتقات

برای واژه‌هایی که در یک زبان، دارای معنای مشابه و از یک ریشه هستند باید کوتاه‌نوشت‌های یکسانی به کار رود.

مثال ۱:

editor, edition = ed.

مثال ۲:

rédaction, rédigé = réd.

برای واژه‌های که ریشه و معنی یکسان در زبان‌های مختلف دارند باید کوتاه‌نوشت یکسانی به کار برد.

مثال ۱:

imprensa, imprimerie = impr.

مثال ۲:

catalogue, catalog = cat.

اگر تفاوت‌های نگارشی بین واژه‌هایی که از ریشه یکسان مشتق شده‌اند و معنی یکسان دارند وجود داشته که بر بخشی از واژه که به‌عنوان کوتاه‌نوشت حفظ می‌شود تاثیر گذارد (به‌خصوص زمانی که یک از شیوه‌های کوتاه‌نویسی، کوتاه‌سازی باشد)، کوتاه‌نوشت‌ها برای چنین واژه‌ها ممکن است متفاوت باشد.

مثال ۱:

supplement = suppl.

مثال ۲:

suplemento = supl.

۳-۴-۳ واژه‌ها مشتق از ریشه یکسان اما با معنای مختلف باید به شیوه‌های مختلف کوتاه‌نویسی شود.
مثال ۱:

anno=a.

مثال ۲:

annuario = annu.

۳-۵ واژه‌های با معانی نامرتب

واژه‌های که معانی نامرتب دارند باید به روش‌های مختلف کوتاه‌نویسی شوند.

مثال ۱:

collection = toll.

مثال ۲:

collaboration = collab.

۳-۶ اصطلاحات با معادل‌های لاتین

واژه‌ها و ترکیبات واژه در زبان‌های مختلف که با اصطلاحات لاتین رایج مورد استفاده مانند: "circa", "pagina varia" معادل هستند ممکن است دو شکل برای کوتاه‌نویسی داشته باشد.
الف - کوتاه‌نویسی برای اصطلاح لاتین یا معادل آن در یک خط غیر رومی. این شکل به‌طور گسترده در فرهنگ بین‌المللی صرف نظر از زبان خاص در توصیف کتابشناختی به‌کار می‌رود.
مثال:

et al. = et autres (French)
and others (English)
und andere (German)

ب - کوتاه‌نوشت‌های بومی که از زبان خاصی مشتق شده است.

مثال ۱:

i inni (polish) = et al. or i in.

مثال ۲:

und so weiter (German) = etc. or U.S.W.

۳-۷ استفاده از حروف کوچک و بزرگ

کوتاه‌نوشت‌ها در حروف کوچک یا حروف بزرگ بر اساس فرهنگ مرسوم زبان یا منطقه خاص ارائه می‌شود. بطور کلی اگر واژه یا ترکیب واژه‌ای که کوتاه‌نویسی نشده با حروف بزرگ نوشته شود کوتاه‌نوشت نیز با حروف بزرگ است.

۳-۸ نشان‌های آوانماها

نشان‌های آوانما باید در کوتاه‌نویسی واژه حفظ شوند. برای زبان‌هایی که در آن نگارش دیگری بدون آوانما وجود دارد ممکن است آن نگارش به‌عنوان جایگزین استفاده شود.

کتاب نامه

[۱] استاندارد ملی ایران شماره ۵۸۳۱: سال ۱۳۹۵، اطلاعات و دبیزش (مستندسازی) – قواعدی برای کوتاه‌نوشت واژه‌های
عنوان و عناوین نشریات

[2] ISO 690: 1987, Documentation - Bibliographic references - Content, form and structure

[3] ISO/TR 11015:-1, Information and documentation - Bibliographic description and
references - Abbreviations of typical bibliographic terms.